

Het Portret

In deze lesbrief vindt je suggesties ter voorbereiding en verwerking op het cultuureducatie pakket Het Portret

Deze workshop is gemaakt voor groep 3 t/m 4

Korte samenvatting

Door de tijden heen hebben kunstenaars altijd gezichten vastgelegd. Voor hen is het een interessant onderwerp om te tekenen, te schilderen, te fotograferen of om er een beeld van te maken. Iedereen vindt het fijn om een portret te hebben. Een portret van iemand die je lief vindt of een portret van jezelf – als herinnering voor later.

Nu maken we foto's met onze mobiel, van onze familie en vrienden, foto's van ons huisdier en ook van onszelf: een selfie noemen we dat.

In deze les over Portret gaan we door de tijd reizen en kijken hoe alles veranderd is; de mode, de trends en de mogelijkheden om een portret te maken.

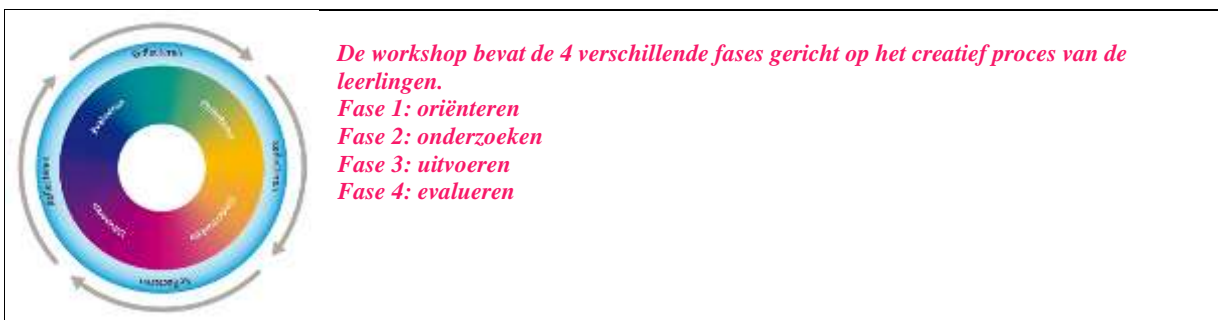
Les een: *Geschiedenis portret. Mensen veranderen door de jaren heen en zo ook de technieken. Wat voor soorten portretten zijn er en waarom liet men zich vroeger portretteren? Hangt er bij jullie een portret thuis?*

Les twee: *Bezoek Museum Oldenzaal, locatie het Palthe Huis; In het Palthe Huis gaan we terug in de tijd én naar de toekomst. Tijdens deze museumles bekijken we portretten gemaakt in verschillende stijlen, gemaakt met verschillend materiaal. We zien schilderijen, tekeningen en foto's; we bespreken de verschillen.*

In het museum gaan we mensen bekijken op schilderijen. We proberen zoveel mogelijk over hen te weten te komen en te bedenken waarom zij geschilderd zijn en waarom ze in het Palthe huis hangen. Ook gaan we eventueel de tentoonstellingsruimte bezoeken die op dat moment gaande is in het museum.

Daarnaast gaan jullie zelf op portret in oude kleding. Er wordt door jouw juf of meester een mooi portret gemaakt van jou.

Les drie: *Zelf een portret maken met behulp van de foto die gemaakt is in het museum; Wat valt er allemaal aan je eigen gezicht te ontdekken, van wenkbrauwen, neusvleugels tot oren. Zijn er uitstekende delen waar licht opvalt? Hoe kijk je op de foto, blij, brutaal, verdrietig of boos?*

LES 1: INTRODUCTIE

Mensen veranderen door de jaren heen en zo ook de technieken. Wat voor soorten portretten zijn er en waarom liet men zich vroeger portretteren? Hangt er bij jullie een portret thuis?

Heel lang geleden toen men nog geen foto's kon maken, lieten de hele rijke mensen zich schilderen door kunstenaars. Ze hingen al hun blinkende juwelen om en trokken hun beste kleren aan zodat iedereen kon zien hoe rijk ze waren. Vaak lieten de mensen zich iets mooier schilderen dan dat ze in werkelijkheid waren. In het echt had de man een kromme neus, maar op zijn portret heeft hij dat niet. Nu kun je selfies ook weer mooier maken met filters, wat dat betreft is er niks veranderd.

Waar of niet waar? (SLIDE 2)

Er was eens een koning. Hij was koning van Engeland en hij trouwde wel zes keer. Via geschilderde portretten maakte hij de eerste keer kennis met zijn vrouwen. Deze vrouwen lieten zich dan ook heel mooi portretteren. Zo koos hij ooit voor de mooie Anna, maar toen de koning haar in het echt zag, viel haar schoonheid zo tegen, dat hij al snel weer van haar ging scheiden.

Dit is waar: Het gaat hier om Koning Hendrik de 8ste. Hij leefde van 1491 tot 1547. Hij gaf aan de beroemde kunstenaar Hans Holbein de opdracht een portret van hem te schilderen. Op dit portret zie je dat hij dik is. Gezicht en lijf zijn bol. Hij had een kleine mond en kleine oogjes. De vrouw van wie hij de volgende dag wilde scheiden was Anna van Kleef.

Beroemde Portretten

Vraag: herkennen jullie deze portretten?

Tegenwoordig hangen veel beroemde portretten in grote musea. Het bekendste portret ter wereld is waarschijnlijk de **Mona Lisa** van **Leonardo Da Vinci (SLIDE 3)**, die in Parijs hangt. Dit portret is zo bijzonder omdat de vrouw een kleine glimlach heeft. Daardoor lijkt haar blik geheimzinnig: je weet niet precies wat ze denkt of voelt.

Vraag: Wat zie jij aan haar gezicht waardoor ze geheimzinnig lijkt?

Een ander beroemd portret, dat in Nederland te zien is, is het **Meisje met de parel** van **Johannes Vermeer (SLIDE 4)**. Het meisje kijkt om, alsof iemand haar roept. Haar mond staat een beetje open, alsof ze iets wil zeggen. Ze draagt een opvallende parel en een tulband, een hoofddeksel dat in die tijd heel bijzonder was. Vermeer schilderde met zachte kleuren en bijna zonder duidelijke lijnen, waardoor het portret heel rustig oogt.

Vraag: Wat valt jou als eerste op aan dit portret? Denk je dat dit meisje rijk of arm was? Waaraan zie je dat?

Ook **Rembrandt van Rijn** schilderde veel portretten. Hij was vooral heel goed in het gebruik van **licht en donker**. Dat zie je bijvoorbeeld in het portret van zijn vrouw **Saskia (SLIDE 5)**. Hij schilderde niet alleen haar gezicht, maar ook haar bovenlijf. Ze lacht en heeft pretoogjes. Je kunt zelfs de verfstreken zien, alsof het schilderij nog leeft.

Rembrandt kreeg ook veel opdrachten om mensen te schilderen die hij minder goed kende. Zo schilderde hij de oudere vrouw **Elisabeth Bas**. Ze draagt een zwarte jurk met een grote witte kraag en heeft een streng gezicht. Ze houdt iets in haar hand: kijk goed wat dat is en waarvoor het zou kunnen zijn.

Vraag: Welke verschillen zie je tussen de twee portretten?

Vincent van Gogh is nu een belangrijke kunstenaar. Maar in zijn tijd was hij allesbehalve belangrijk. Vincent schilderde namelijk portretten van personen die hij persoonlijk kende maar verder niet bekend of rijk waren.

Hierboven zie de arts van Vincent en de man met de baard is zijn buurman de postbode. De oudere dame is de eigenaresse van het café waar Vincent kwam, en het jonge meisje is de dochter van zijn arts. Deze vier portretten (**SLIDE 6**) heeft van Gogh gemaakt omdat hij dit zelf wilde, hij kreeg hier geen geld voor omdat het geen opdracht was. Vincent van Gogh was erg arm, zijn broer kocht het materiaal voor hem want het enige wat Vincent wilde is blijven schilderen, hij is een echte kunstenaar.

Zelfportret van Vincent van Gogh (**SLIDE 7**).

Groepsportretten

Rembrandt maakte niet alleen portretten van één persoon, maar ook **groepsportretten (SLIDE 8)**. Daarbij werden meerdere mensen samen afgebeeld op één schilderij. Vaak waren dit groepen mannen die bij elkaar hoorden, bijvoorbeeld omdat ze hetzelfde beroep hadden.

Het beroemdste groepsportret van Rembrandt is **De Nachtwacht**. Op dit grote schilderij zie je een groep schutters: mannen die vroeger de stad bewaakten. Het schilderij is heel groot en er staan veel mensen op.

Wat dit schilderij bijzonder maakt, is dat **niet iedereen even duidelijk te zien is**. Sommige mannen staan in het licht, anderen verdwijnen in de schaduw. De belangrijkste man, de leider van de groep, staat vooraan en is het best zichtbaar. Rembrandt laat hiermee zien wie de baas is.

Vraag: Waarom denk je dat Rembrandt niet iedereen even duidelijk heeft geschilderd?

De naam *Nachtwacht* is eigenlijk een beetje misleidend. Het lijkt alsof het nacht is, maar dat komt vooral door het gebruik van licht en donker en doordat het schilderij in de loop der tijd donkerder is geworden.

Omdat *De Nachtwacht* zo beroemd is, hebben veel mensen er later **eigen versies (SLIDE 9 en 10)** van gemaakt. Soms serieus, soms grappig.

Vraag: Als jij een eigen Nachtwacht mocht maken, wie zou jij erop zetten?

Het silhouet portret

Een **silhouet** is een schaduwbeeld, zodanig dat de persoon of het voorwerp te herkennen valt. Silhouetten van personen worden vaak uit zwart papier geknipt. Het portret is vaak een profiel, van opzij gemaakt, omdat dit de grootste herkenning geeft. In de 18e en 19e eeuw was het maken van silhouet portretten bijzonder populair. Hiervoor werden ook speciale silhouet knippers voor gevraagd, het was een echt beroep. Men dacht dat bij een silhouet portret het karakter van de afgebeelde persoon beter tot zijn recht kwam. Ook nu worden er nog silhoueten gemaakt. Jip en Janneke kennen jullie natuurlijk wel, ook dit zijn silhouten.

In het museum hangt een klein silhouet portret van Jan Willem Racer (SLIDE 11) Probeer dit portret bij het museumbezoek maar eens op te zoeken.

Fotografie

Tegenwoordig kan iedereen een portret maken met een camera of telefoon. Dat is niet altijd zo geweest. Toen rond **1840 de fotografie werd uitgevonden**, vonden veel mensen het spannend of zelfs eng om op de foto te gaan. Ze waren niet gewend om zichzelf zo realistisch terug te zien. Op een foto kon je alles zien: een kale plek, een scheve blik of een kromme neus.

Vraag: Vind jij het fijn om jezelf op een foto terug te zien? Waarom wel of niet?

In het begin was fotografie vooral weggelegd voor **rijke en belangrijke mensen**. Alleen zij konden het betalen om naar een fotograaf te gaan. Net als bij geschilderde portretten lieten mensen zich zo mooi en netjes mogelijk vastleggen.

Vraag: Wat is het verschil tussen een geschilderd portret en een foto, denk je?

Portretten van bekende mensen

Later, toen fotografie steeds gewoner werd, werden ook **filmsterren, muzikanten en beroemdheden (SLIDE 12)** veel gefotografeerd. Hun portretten verschenen op posters, filmaffiches en platenhoezen. Zo konden ze zichzelf en hun werk promoten.

Sommige fotografen werden zelf ook beroemd (**SLIDE 13**). Een voorbeeld is de Nederlandse fotograaf **Anton Corbijn**. Hij fotografeerde veel popartiesten en maakte ook videoclippen. Zijn foto's zijn vaak rustig, sober en zwart-wit.

Vraag: Wat voor sfeer hebben zulke foto's? Vrolijk, stoer, serieus?

Vorbereiding op Les 2: beleving

Door de eeuwen heen is er veel veranderd:

- Vroeger moest je rijk zijn voor een portret
- Later kwam de fotografie
- Nu maken we zelf dagelijks portretten

Toch is één ding hetzelfde gebleven:

Een portret laat zien hoe iemand gezien wil worden.

Vooruitblik naar het museum:

In het Palthe Huis gaan jullie portretten bekijken van mensen die hier vroeger woonden. Let niet alleen op *wie* je ziet, maar vooral op *wat* het portret vertelt over die persoon. Het Palthe Huis dankt haar naam aan de laatste bewoonster van het huis: Gulia Palthe (**SLIDE 14**).

LES 2: BELEVINGSLES

In de tweede les brengen jullie een bezoek aan Museum Oldenzaal. In het Palthe Huis worden jullie opgevangen door de museumdocenten. Met hen maken jullie een rondje door het museum en bekijken welke portretten er allemaal hangen.

Jullie gaan ook zelf op het portret in mooie oude kleding. Jullie juf of meester maakt de foto en deze foto gebruik je in de reflectieles bij het tekenen.

Let op: De kinderen mogen iets kleins van zichzelf meenemen naar het museum. Denk aan een knuffel, een auto of een lievelingsboek van het kind. Hiermee gaan ze op de foto.

Parkeertip: Parkeerplaats Citadel

Les 3: Reflectie

In de laatste les gaan jullie een zelfportret maken.

Benodigheden:

- A3 lijst 'Mijn portret' (zie bijlage)
- Tekenpotlood
- Kleurpotloden
- Je eigen portret (foto uit het museum) van les 2

1. Terugblik op de vorige lessen

Wat hebben de kinderen geleerd over portretten?

Blik samen met de kinderen kort terug op waarom er vroeger portretten werden gemaakt en of er overeenkomsten zijn met de huidige fotografie en 'selfies'.

2. Aan de slag

Ga met de kinderen aan de slag en laat ze een zelfportret maken met behulp van hun eigen foto uit het museum.

Laat ze goed naar de foto kijken en bespreek de volgende punten:

- Wat valt er allemaal aan jouw gezicht te ontdekken?
- Zijn er uitstekende delen waar licht opvalt?
- Hoe kijk je: blij, brutaal, verdrietig, boos?
- Hoe is de vorm van je hoofd en waar zitten je ogen, wenkbrauwen en neus precies?

Laat de kinderen eerst een schets maken met potlood. Daarna kan de tekening worden ingekleurd met kleurpotloden.

3. Tot slot

Plak de zelfgemaakte portretten en de portretfoto naast elkaar op een gekleurd vel.

Geef ze een mooi plekje in de klas en maak een eigen museum van alle zelfgemaakte portretten.

Tip: Maak er een expositie van en nodig ouders/verzorgers uit

info@ceppo-oldenzaal.nl

Mijn portret

